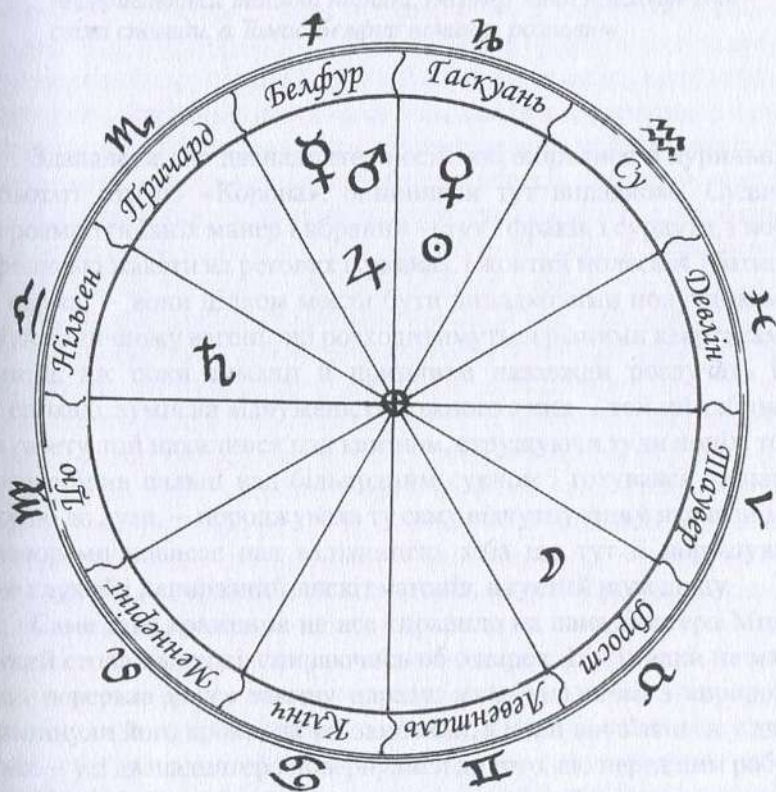

ЧАСТИНА ПЕРША

Сфера всередині сфери

27 січня 1866 року

42°43'0" південної широти / 170°58'0" східної довготи

МЕРКУРІЙ У СТРІЛЬЦІ

Розділ, у якому в Гокітиці з'являється невідома особа, переривається таємна нарада, Волтер Моді приховує свої свіжі спогади, а Томас Белфур починає розповідь

Здавалося, що дванадцяттеро осіб, які зібралися в курильній кімнаті готелю «Корона», опинилися тут випадково. Судячи з розмаїття їхніх манер і вбрання — тут і фраки, і сурдути, і норфолкські жакети на рогових гудзиках, і жовтий молескін, і батист, і саржа, — вони цілком могли бути випадковими попутниками в залізничному вагоні, які розходитимуться різними кварталами міста, аж поки тумани й припливи назавжди розлучать їх. І справді, зумисна відчуженість кожного з них — той заглибився в газету, той нахилився над каміном, струшуючи туди попіл, той розчепірів пальці над більярдним сукном і готувався загнати кулю до лузи, — породжувала ту саму відчутну тишу, яка пізніми вечорами нависає над залізницею, хіба що тут її порушував не глухий і невиразний ляскіт вагонів, а густий шум дощу.

Саме таке враження це все справило на пана Волтера Моді, який стояв на вході, спираючись об одвірок. Він і гадки не мав, що перервав якусь таємну нараду: адже тільки-но з коридора долинули його кроки, як усі замовкли, а коли він з'явився у дверях — усі дванадцяттеро повернулися до того, що перед цим робили (більярдисти, скажімо, поставали хто куди, бо давно вже позабували свої місця), і так старанно вдали з себе заклопотаних, що навіть не поглянули на Волтера, коли той ступив до кімнати.

Одностайна прямота, з якою ці люди силкувалися не помічати його, неодмінно зацікавила б пана Моді, якби він був при доброму здоров'ї й гуморі. Але тепер його нудило, а на душі було неспокійно. Він знав заздалегідь, що подорож до Вест-Кентербері в гіршому разі стане для нього фатальною — нескінченна хитавиця на вутлій посудині серед білого шумовиння хвиль скінчиться бурхливим кладовищем Гокітиксської мілини, — і все-таки не був готовий до жаху цієї подорожі, до тих страхіть, про які йому не хотілося навіть думати. Моді був нещадний до власних вад: страх і хвороба змусили його заглибитися в самого себе, і через те він, усупереч звичці, не відчув настрою, що панував у кімнаті.

Вираз обличчя Моді передавав якусь незмінну пильність і цікавість. Його великі, нерухомі сірі очі та пружні хлоп'ячі вуста ніби виявляли ввічливе співчуття. Волосся густо кучерявилося — замолоду воно спадало кучерями аж до плечей, але тепер він коротко підстригав його, зачісував на проділ і змащував ароматною помадою, від чого золотисте волосся тьмянішало аж до світло-каштанового. Чоло й щоки його були квадратні, ніс — прямий, колір обличчя — світлий. На його вік — неповні двадцять вісім років — швидкі й чіткі порухи молодика аж дихали тією пустотливою, простодушною жвавистію, що не приховує ні довірливості, ані віроломства. Він поводився, мов вишколений ключник — чуйно й кмітливо, — тож його часто шанували довірою наймовчазніші натури, або ж запрошували стати посередником між ними люди, з якими він щойно познайомився. Одне слово, зовнішні риси пана Моді мало що розповідали про його вдачу, зате дуже вабили до себе.

Не можна сказати, що Моді не знав, які переваги надає йому ця відчужена привітність. Як кожен красень, він досконало вивчив своє обличчя в дзеркалі і певним чином знав себе ззовні ліпше, ніж ізсередини; він завжди немовби ховався в якомусь куточку своєї душі, спостерігаючи звідти за власним зовнішнім станом. Чимало годин він провів у алькові власної гардеробної, де дзеркало потроювало його образ — у профіль, напівпрофіль і анфас: справжнісінький ван-дейківський Карл I, хіба що дженджуристіший. Це було його улюблене таємне заняття, і він нікому не зізнавався в цьому: адже нинішні стовпи моралі так рішуче

осуджували будь-який самоаналіз! Ніби сутність людська — це ніщо, а в дзеркало дивляться лише на те, аби потішити свої гордощі; ніби самоспоглядання — не така ж витончена, мінлива й не проста річ, як і будь-яке спілкування між рідними душами! Зачарований Моді прагнув не так милуватися своєю красою, як підкорити її собі. Щоразу, коли Волтер бачив своє обличчя — чи в коробчастому вікні, чи в шибці поночі, — він, зрозуміло, аж тріпотів од задоволення, мов інженер, що випадково натрапив на машину власного проектування й переконався, що вона чудова, начищена, добре змащена й працює точнісінько так, як і задумано.

Ось і тепер Моді подумки бачив самого себе у дверях курильної кімнати і знав, що його постать немовби втілює в собі безжурне самовладання. Він мало не падав з ніг від утоми, його душу гнітив свинцевий тягар жаху: Моді здавалося, що за ним стежать, навіть переслідують, тож його сповнював страх. Він обвів кімнату ввічливо-стороннім і водночас шанобливим поглядом. Здавалося, ніби це місце відбудували з пам'яті через багато років, коли дещо вже позабувалося (залізні підпірки в каміні, штори, полиця над каміном), але деякі дрібниці все-таки збереглися, як-от: портрет покійного принца-консорта, вирізаний із журналу й прибитий шевськими гвіздками до стіни, яку було видно з двору; шов упоперек більярдного стола — його розпиляли навпіл у Сідней задля зручнішого перевезення; стос великих газет на секретері, сторінки яких стерлися й засмальцювалися від незліченних дотиків пальців. Два віконця обабіч каміна визирали на задній двір готелю — то був багnistий клаптик землі, засмічений дерев'яними ящиками та іржавими баками; від сусідніх ділянок його відгороджували хіба що низький чагарник і папороті, а з півночі — ряд кліток для курей із дверцятами, скріпленими ланцюгом від злодіїв. За цими непевними межами видніли провислі мотузки для білизни, натягнуті туди-сюди між будинками — через квартал на схід, стоси неотесаних колод, свинарники, купи залізного брухту та бляхи, поламані лотки й жолоби — геть усе було покинуте або попсоване. Годинник уже пробив ту пізню надвечірню годину, коли всі барви враз утрачають свою яскравість. Дощ не вщухав; крізь забризкану водою шибку двір здавався блідим і безбарвним. У кімнаті спиртові лампи ще

не заглушили синьо-зеленого сутінкового світла; їхні кволі вогники лише підкреслювали той смуток, що виповнював кімнату.

Усе це було жалюгідним видовищем для людини, що звикла до розкішного клубу в Единбурзі, де все аж сяє червінню й золотом, де оббиті коштовними цвяшками канапи сито виблискують, немов відбиваючи габарити добродіїв, що сидять на них; де біля входу тобі видають м'який жакет, що приємно пахне ганусом або м'ятою, а потім лише торкни мотузочок дзвінка — і тут-таки з'явиться пляшка кларету на срібній таці.

Проте Моді був не з тих, хто ладен занудьгувати серед убогої обстанови. Груба простота кімнати лише спонукала його до внутрішнього відчуження: так багатій, стрівши на вулиці жебрака, відступає вбік — і немовби скляніє. Поки молодик озирався довкола, його лагідне обличчя нітрохи не ворухнулося, але кожна нова дрібниця — купка застиглого воску під свічкою чи бруд на шибці — змушувала його все глибше поринати в думки й дужче напружувати всі м'язи тіла.

Причиною цієї огиди, хай навіть і мимовільної, було не так звичайне упередження багатія — хоч насправді Моді був не бозна-який багатій і частенько кидав жебракам монети (роблячи це, що-правда, не без замилювання власною щедрістю), — як хвилювання, що його він саме тепер непомітно для інших силкувався затамувати. Урешті-решт це було вбоге містечко при золотій копальні, щойно побудоване між джунглями й морським берегом на південній околиці людського світу, — де б отут узятися розкошам!

Правда полягала в тому, що не минуло ще й шести годин відтоді, коли на судні, яке доправило його з Порт-Чалмерса до цього дикого клаптика узбережжя, Моді став свідком такої надзвичайної події, що варто було засумніватися, чи може таке статися взагалі. Ця подія й досі стояла перед його очима — ніби в куточку свідомості прочинилися двері, пустивши туди смужку слабого світла, і тепер він анізащо не хотів би знов опинитися в темряві. Він доклав неабияких зусиль, щоб не прочинити ті двері ще ширше. У такому непевному стані будь-яка незручність чи дивовижа могли зворушити його до глибини душі. Моді здавалося, що вся ця вбога обстановка — лише зібране до купи відлуння тих недавніх подій; він з огидою сторонився її, щоб завадити власним думкам простежити цей зв'язок і знову повер-

нутись у минуле. У пригоді йому стала зневага, що дарувала Моді міцне відчуття міри й правоти, за допомогою якого можна будь-коли відчутти себе в безпеці.

Подумки обізвавши кімнату жалюгідною та сумною й тим самим підкріпивши свій дух, Моді обернувся до дванадцятьох, що були тут. «Пантеон навпаки», — подумав він і цим знову додав собі впевненості, потішивши свої гордощі.

То були справжні колоністи — засмаглі й загартовані. Їхні губи поблідли й потріскалися, усі зовнішні риси свідчили про бідність і злигодні. Двоє, в однакових парусинових черевицях і сірих бавовняних сорочках, були китайці; за ними стояв тубілець-маорі, обличчя якого було вкрите блакитними візерунками татуювання. Про походження інших чоловіків Моді міг хіба здогадуватись. Він ще не розумів, що на золотих копальнях людина може зістарітися за кілька місяців: оглядаючи кімнату, він уважав себе за наймолодшого з усіх, хоч насправді дехто тут був його ровесником, а чи й молодший за нього. Юнацький запал давно згас у їхніх душах, і їм судилося назавжди залишитися такими, як тепер, — невдоволеними, неспокійними, беручками, посірілими; такими, що кашляють пилом у темні зморшки на своїх долонях. Моді вважав їх за мужлаїв, за неотес — по-своєму цікавих, але не дуже поважних. Він аніяк не міг збагнути, чого вони всі мовчать. Йому баглося замовити бренді, сісти десь — і міцно заплющити очі.

Постоявши якусь хвилину у дверях, він побачив, що його не квапляться ні вітати, ані проганяти, і ступив уперед, обережно зачинивши за собою двері. Спершу він кивнув головою до вікна, тоді — до каміна й, привітавшись таким чином із усіма дванадцятьма, підійшов до столика для закусок, де стояли карафки, і заходився змішувати собі напій. Далі вибрав сигару, обрізав кінчик і, стиснувши її в зубах, ще раз оглянув усю компанію. Здавалося, що його візит не збентежив анікого: це йому цілковито підходило. Отож Моді вмовстився в єдиному вільному кріслі, запалив сигару й тихенько зітхнув — як людина, що нарешті здобула собі заслужений спокій.

Проте його розкошування тривало недовго. Тільки-но він витяг ноги й поклав їх одна на одну (сіль на його штанах уже висохла, залишивши огидні білі смуги), як чоловік, що сидів

у кріслі праворуч од нього, подався вперед, тицьнув недокурком у повітря й поцікавився:

— Що тут у вас — ви у «Короні» у справах?

Запитання пролунало несподівано, але обличчя Моді не ворухнулося. Увічливо вклонившись, він пояснив сусідові, що приїхав до міста лише цього вечора й тільки-но винайняв нагорі кімнату.

— Отож, щойно з корабля?

Моді ще раз уклонився й підтвердив, що саме це він і мав на увазі. А щоб коротку його відповідь не вважали за грубощі, він додав, що прибув з Порт-Чалмерса пошукати щастя на золотих копальнях.

— От і гаразд, — похвалив сусід. — Добре. Тут, на березі, вище від цього місця, стільки піску знайшли — прірва та й годі. Чорний пісок — про нього тут усі балакають. Еге ж, чорний пісок дорогою на Чарлстон. А Чарлстон — це, звичайно, на північ звідси. Хоча в ущелині теж наразі вистачає поживи... А ви тут із товаришем чи сам-один?

— Сам, — кивнув Моді.

— Без жодних зв'язків?! — здивувався сусід.

— Ну, — так само здивовано відповів Моді, — я просто хочу заробити тут собі грошенят.

— Без жодних зв'язків, — повторив сусід. — І ніяких справ. Адже тут, у «Короні», у вас немає жодних справ?

Питати те саме двічі — це вже було нахабством. Але сусід дивився привітно — та навіть трохи неухважно, жмакаючи пальцями краєчок жилета.

«Либонь, я не дуже зрозуміло відповів», — подумав Моді.

— Тут, у готелі, я просто збираюся відпочити, — пояснив він. — А найближчими днями розпитаю все про копальні — у яких річках є золото, у яких немає. Познайомлюся, так би мовити, з життям на копальнях. Поживу в «Короні» з тиждень, а потім вирушу в глиб острова.

— Тобто дотепер ви золото не наживали?

— Ні, сер.

— І навіть не бачили?

— Бачив лише в ювелірних крамницях — на годиннику чи на пряжці. А просто так, щирого, ніколи не бачив.

— Але ж ви про нього мріяли — про щире золото! Мріяли, як стоятимете навколішки й промиватимете пісок!

— Напевно, ні... не те, щоб аж так уже мріяв, — зізнався Моді. Така натхненна мова сусіда дещо його бентежила: попри всю свою неухважність, цей чоловік говорив так палко й захопливо, що ставав уже нав'язливим. Моді озирнувся, шукаючи в чиїхось очах співчуття, але в його бік ніхто навіть не поглянув. Тому молодик кахикнув і додав: — Я, напевно, більше мріяв про те, що буде потім... Про те, до чого золото може привести й чим воно може стати.

Така відповідь, здавалося, задовольнила сусіда.

— Алхімія навпаки. Ось як я все це називаю, — відгукнувся той. — Уся ця робота на копальнях. Алхімія навпаки... Перетворення не на золото, а золота — на щось інше. Вам зрозуміло?

— Цікаве порівняння, сер. — Моді вже пізніше збагнув, як це схоже на його нещодавню думку про «пантеон навпаки».

— А щодо ваших розпитувань... — нетерпляче закивав сусід. — Ви, мабуть, питатимете про лопати, лотки, мапи й інші речі?

— Саме так. Хочу підготуватися як треба.

Сусід, щиро зрадівши, посунувся глибше в крісло.

— Тиждень жити в готелі заради таких розпитувань! — угло зареготав він. — А потім два тижні порпатися в багні, щоб повернути свої грошенята!

Моді знову схрестив ноги. Він був надто втомлений, аби перейматися сусідовим завзяттям, але суворе виховання не дозволяло йому бути нечемним. Він, звісно, міг попросити пробачення, вигадавши собі якусь хворобу, — сусід із такими метушливими пальцями та реготом-булькотінням зрозумів би його, — але Моді не звик бути настільки щирим із незнайомцями, щоб скаржитися їм на свої недуги. Подумки стрепенувшись, він бадьоро запитав:

— А ви, сер? Ви тут, напевно, постійно живете?

— Еге ж, — відповів сусід. — «Белфурова агенція перевезень» — ви, мабуть, бачили нас отам, за коморами. Місцина підходяща — Верф-стрит, самі розумієте. Белфур — це я, а звуть мене Томас. Вам тут без імені теж нікуди дітися: усіляких там «добродіїв» на копальнях не люблять.

— Отже, треба починати вже сьогодні, — сказав молодик. — Мене звать Волтер. Волтер Моді.

— Зрозуміло. Тільки Волтером вас тут не зватимуть, — погладив собі коліно Белфур. — Будете Волтом-шотландцем чи Волтом-дворучкою. Або Воллі-самородком. Ха-ха!

— Таке ім'я ще треба заслужити.

Белфур засміявся:

— Не переймайтеся. Тут самородки трапляються завбільшки з дамські «пістолети». Здоровенні! І, на відміну від отих дамських, мацай їх собі скільки заманеться — самі до рук пливають.

Томасові Белфурі, міцному, кремезному чоловіччю, було вже під п'ятдесят. Його посивіле волосся було зачесане з лоба назад і звисало аж до вух. Він носив бороду лопатою і в доброму гуморі мав звичку гладити її згори вниз стиснутою в жменю долонею — так він робив і тепер, тішачись із власного жарту. «Процвітання йому личить», — зауважив Моді, угадавши в сусідові те спокійне відчуття власної значущості, яке приходить, коли тривалу віру в ліпшу долю зміцнює успіх. Белфур сидів без піджака: його широка шовкова, чудово пошита краватка була заляпана підливою й ослабла біля шиї. Моді подумки назвав його волелюбцем, що нікому не завдає шкоди й випромінює радість в будь-якій своїй дії.

— Я ваш боржник, сер, — мовив він. — Це перший тутешній звичай з тих, про які я, вочевидь, нічого не знаю. Якби не ви, я неодмінно схибив би, назвавшись повним ім'ям.

І справді, уявлення Моді про новозеландські копальні було надзвичайно поверховим, здебільшого воно спиралося на газетні нариси про копальні в Каліфорнії: дерев'яні бараки, суходіл, запилюжені фургони і неясне відчуття (Моді сам не розумів, звідки воно взялося), ніби колонія — це така собі тінь Британських островів, недорозвинений дикий придаток до престолу й серця імперії. Тому він і дивувався, мандруючи околицями острова Отаго два тижні тому: там його вразили розкішні садиби на пагорбах, набережні, вулиці й доглянуті садки. Дивувався він і тепер, помітивши, як розкішно вбраний добродій передав китайцеві сірники, а потім — через його плече — простяг руку по келих.

Моді закінчив університет у Кембриджі. Народився молодик в Единбурзі, успадкував від батьків скромний достаток і штат із трьох слуг. Коло його спілкування — спочатку в Триніті-коледжі, потім в Іннер-Темплі, — нітрохи не було позначене тією холодною церемонністю високої знаті, де в усьому, що стосується життєвої історії й середовища, люди різняться хіба що за рангом. Водночас освіта зробила Моді мовчазним і стриманим: він усвідомив, що найліпший спосіб пізнати будь-яке суспільство — це подивитися на нього згори. Зі своїми однокурсниками, вбраними в мантії й підхмеленими рейнським вином, він поюнацькому завзято й палко обстоював «злиття всіх класів», але коли стикався з цим «злиттям» у повсякденному житті, то щоразу аж здригався. До певної міри він і гадки не мав, що копальні — місце брудне та ризикове, де всі чужі одне одному й чужі цій землі, де лоток бакалійника може вгинатися від золотого піску, а лоток адвоката — пустувати, де немає жодної станової відмінності. Моді був молодший за Белфура на двадцять років — отож і розмовляв із ним шанобливо, хоч розумів, що Белфурове суспільне становище є набагато нижчим за його власне. Розумів він і те, яка строката компанія зібралася в цій кімнаті: про їхнє походження й статки він міг хіба що здогадуватися. Усе це трохи скувало його гречність: так людина, якій нечасто випадає розмовляти з дітьми, бентежить і поводить з ними суворо та відчужено, хоч як би їй хотілося бути ласкавою.

Томас Белфур відчував цю Волтерову поблажливість і щиро з неї тишився. Він не вельми полюбляв тих, хто, за його словами, «надто вже красно балакає», і частенько кепкував із них, під'юджуючи не на гнів — це занадто нудно, — а на вульгарність. Манір-на поведінка Моді нагадувала йому вишуканий, але затісний модний комірець: усі світські звичаї Белфур сприймав саме так — як нікому не потрібні оздоби. Йому було смішно, що через оті свої витончені манери чужинець почувується ні в сих ні в тих.

Сам Белфур — Моді мав слушність — походив із низів. Його батько володів у Кенті лимарнею, і син, либонь, пішов би його слідами, якби й батька, і майстерню не знищила пожежа саме тоді, коли Томасові тільки-но пішов одинадцятий рік. Хлопчиною він був непосидючим; його обтріпані манжети й нетерпляча вдача аж ніяк не пасували до мрійливого, трохи неухважного обличчя.